

català una freqüència d'ús més gran i un abast més ampli en el seu radi semàntic. Entre altres raons perquè allí té concurrents que el privaren d'imposar-s'hi tan vastament.

Notem, sobre això lluminosos exs., del *Brev. d'Amor* (M. E. de Beziers, c. 1300): «*Triar* deu quasquís persona / ad amor discreta e bona; / --- / enquaras la deu propdana / *cauzir*, enans que lunhdana; / quar, segons que ditz Salomós ---» (vv. 353, 360); cosa que podem comparar amb la idiomàtica versió catalana, quasi coetània de l'original (princ. S. XIV): «e caschú deu *triar* que li sia prop, car segons diu Salamó ---» (ms. 205, *Est. Rom. I. E. C. I*, 1916, 58). L'anostrador català va usar doncs ja *triar* en tots dos casos, el poeta llenguadocià només s'hi havia decidit en el primer, romanent fidel a l'antic *cauzir* en l'altre, en què el matís no demanava o comportava tant la noció de selecció, individual, d'un per un, persistint, d'entre molts.

La mateixa història es repeteix en francès, on el mot apareix des del S. XII, emparellat sinonímicament amb *severer* 'separar': «que il seüst le tort del dreit / *trier* et conoistre et severer», Benoit (God. x, 809; VIII, 74); i d'aquí ha vingut *triyé* «tirer, jeter» en els parlars moderns del Baix Valais, en el Berry 'desmamar una criatura'. Altrament, fins avui en dia, el sentit del fr. *trier* és menys abstracte que el del cat. *triar* 'escollir', com sigui que allà només val per a «choisir dans un assemblage d'objets de même nature (un certain nombre d'objets que l'on sépare des autres)» (*DGén.*).

En fi, del fr. es va manllevar l'anglès *try*, des de c. 1300; i també aquí el sentit primordial fou 'separar un objecte d'altre', després 'separar el bo d'allò que és dolent', tot seguit 'sotmetre a jutjament'. Quan Cromwell decideix eliminar Carles II, resol *to try him*, el sotmet a *trial*, fent-lo condemnar i executar: ja anglès clàssic del S. XVII (Carlyle, *Oliver Cromwell's Letters and Speeches*). I en fi allí s'arriba al sentit de 'provar, tractar de'.

La indagació de l'etimologia del mot va anar a raure amb Diez (*Etym. Wb.*, 692) en un carreró sense sortida: desorientat pel piem. *trié* i milan. *trià* «tritare, stritolare, sminuzzare, pestare» (Sant' Albino, Cherubini), va donar-la el fundador de la nostra filologia per equiparar el cat. i gallo-romànic *triar*, *trier*, a l'it. *tritare* 'esmicolar (una cosa)', 'fer-ne trits' (i antigament 'batre el gra'), del ll. vg. *TRITARE, freqüentatiu de TERERE (TRITUM) 'desgastar'. Sens dubte la caiguda de la -T- intervocàlica és tan regular en piemontès i milanès com en francès del Nord (com observava Salvioni, *KJRPb.* v, 138); i per tant, les formes citades, d'aquests dialectes, són la prolongació natural de l'it. *tritare*: passant per *tridà* 'esmicolar', 'llescar' en els parlars de Como (Monti).

Però el significat ens dona l'alto, separant absolutament aquestes formes del nostre *triar* i fr. *trier*, tant com la fonètica les fa inconciliables amb l'oc. i cat. *triar*, llengües on la -T- intervocàlica es conserva sense excepció en forma de -d-. Per conservar l'etimologia de Diez caldria admetre que aquest mot essencial i popu-

laríssim, que en català hem documentat en gran massa des dels orígens, i no és menys constant en occità, fos un manlleu del francès en aquestes dues llengües, idea increïble, ja per raons cronològiques (exs. des de c. 1110 en llengua d'oc, només des de mj. S. XII en francès), i francament inacceptable en l'aspecte semàntic.⁴

Que Diez no vagi prestar atenció al transcendent detall fonètic de la pèrdua de la -r- no és estrany en la seva època, però ja el *DGén.*, el *N. E. D.*, Gamillscheg i Blochi,² van rebutjar resoludament aquesta etimologia, que convé tan poc pel sentit i per l'evolució fonètica; i àdhuc M-Lübke que (per la seva por del «vacuum etymologicum») no es va decidir a rebutjar la idea del seu predecessor, hi va oposar greus dubtes. Ja fou Gaston Paris (*Rom.* xxviii, 144) el primer de denunciar-la, observant que la llengua d'oc s'oposa a un ètímon amb -r-, i que el francès antic també s'oposaria a un ètímon amb -c-, perquè llavors seria **trrier* en francès antic, i les rimes franceses del període arcaic comproven que era *trier* sense diftong.

Rebutjada aquesta idea inapel·lablement, és més difícil proposar alguna cosa de positiu. Que *triar* sigui un mot pre-romà no és, a priori, impossible; ni tampoc seria inversemblant. Però en cèltic no es troba res de semblant. Una etimologia cèltica conjecturada per Gamillscheg (*EWFS*) manca de tot fonament. Sense que ens calgui més recerca les seves mateixes ja donen abast per descartar-la: encara que en el modern gaèlic d'Escòcia, *rhognaich* signifiqui 'escollir'; en l'etapa antiga de la llengua, *rigid* tenia, només, el sentit d'«estendre», i per tant fóra temerari atribuir aquella acc. al gal; i més el compost *ATE-RIGŌ no es testifica en gaèlic ni en cap llengua —cèltica o no cèltica, antiga ni moderna—, i un dilema fonètic indefugible ens mostra que ni si hagués existit tampoc no podia donar *triar* ni *trier*.⁵

¿Hi ha alguna altra possibilitat pre-romana? sorotàptic, preindoeuropeu? Tampoc per aquell costat no veig cap agafador;⁶ ni en puc imaginar per l'altre:⁷ no en parlo gaire més que per mostrar que me n'he preocupat, sense partit pres a favor de la meua idea dels 1950.

Ja vaig partir en el *DCEC* de la conclusió fonètica que la forma originària del mot havia de ser *TRIARE des dels orígens romànics: entre la r i la a no hi podia haver hagut cap consonant perduda: no una dental, com ho proven la llengua d'oc i el català, tampoc una -g- o -c-, com ho prova l'observació de GParis, sobre les rimes franceses.

Aquest *TRIARE, no podent ser pre-romà, ni germànic, només ens pot recordar el ll. STRIARE. Cap aquí ens duu també la insistent i durable reaparició de l'acc. 'apartar', 'separar', en els textos més antics de totes tres llengües. A part d'aquesta antiguitat, és natural de prendre-la com a punt de partida, vista la facilitat amb què passem de la idea de 'separar' a la d'«escollir» o del fr. *trier*; mentre que és ben difícil que, de la idea d'elecció, o selecció, es pogués passar a apartament. Ara bé, admetent que STRIARE 'traçar estries o solcs',